

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

א אברהם

1 בראשית פרק יז: (יח) וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעֲלִי יְחִנֵּה לִפְנֵיךְ:

<p>מדרש אגדה (בבובר) בראשית פרשת לך לך פרק יז סימן יח</p> <p>לו ישמעאל יחיה לפניך. אמר אברהם: איני רוצה שיתקיים אלא ישמעאל, השיבו הקדוש ברוך הוא באמת שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק</p> <p>רד"ק בראשית פרשת לך לך פרק יז פסוק יח לו ישמעאל - כלומר די במה שנתת לי, והוא יחיה, ר"ל חיים טובים בברכה ובפריה, וכן קיימת דברך עמי שאמרת לזרעך אתן את הארץ הזאת וישמעאל הוא זרע:</p>	<p>רמב"ן בראשית פרשת לך לך יז יח ואמר אברהם: אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה אשר יצא ממעיך הוא יירשך (לעיל טו ד), והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה:</p>	<p>שכל טוב (בבובר) בראשית פרשת לך לך פרק יז סימן יח</p> <p>ר' יודן בשם ר' יהודה אומר: דומין דבריו של אברהם למלך שמעלה מטנא אוהבו לזמן אמר לו המלך אנה מבקש לכפול פרנסתך מטנך, א"ל לא תמלא קדים בטנך הלואי הראשונה לא תמנע ממני:</p>
--	---	--

אור החיים בראשית פרשת לך לך פרק יז פסוק יט: (יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך יולדת לך בן וגו'. צריך לדעת טעם אומרו אבל כי אין לה משמעות: ונראה שנתכוין לומר אליו אין הכי נמי אם הנתינה היא בשבילך לבד יש לך פה לומר שאתה מסתפק בישמעאל, אבל שרה אשתך יולדת פ' לצד שתלד שרה אינך רשאי לוותר בשל הזולת ודקדק לומר לך פ' שיהיה לה בן ממך כתפלתה שכל בנים שיהיו לה יהיו ממך.

2 בראשית פרק כא: ט-יא

<p>רשב"ם בראשית וירא כא יב</p> <p>(יב) יקרא לך זרע - בריתי שהקימותי</p>	<p>אלשיך על בראשית וירא כא ט (יא) אך הנה אברהם דעת אחרת עמו, שדעתו שלהיות קודם מתן תורה, וייחודה לו לשם אישות זרעו ממנה בנו יקרא. ואם</p>	<p>שכל טוב (בבובר) בראשית פרשת וירא כא סימן ט</p> <p>ט) ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו' מצחק. בתוך</p>
--	--	--

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

<p>לזרעך לתת להם את ארץ כנען כדכת' כי גר יהיה זרעך וגו', על יצחק הבטחתיך</p>	<p>ברית הארץ יקים את יצחק, ירושת אביהם תהיה בין שניהם. וזהו אומרו וירע הדבר מאוד בעיני אברהם על אודות בנו, כלומר שהיה בעיניו כי בנו יקרא, הפך מאמר שרה באומרה שקרוי בנה ולא בנו.</p>	<p>המשתה משבחת היתה להקב"ה, ואמרה ברוך המקום שנתן לי בן הראוי לירש את אביו, וישמעאל הי' מתמיה עליו ואמר הלא אני הוא בכורו ואטול</p>
---	--	--

3 פרקי דרבי אליעזר פרק ל: שלח ישמעאל ולקח לו אשה מערבובת מוצאב ועיפה שמה. לאסר שלש שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל בנו, ונשבע לשקרה שלא ירד מעל הגמל במקום שישמעאל שרוי שם. והגיע לשם בחצי היום, ומצא שם את אשתו של ישמעאל, אמר לה: היכן הוא ישמעאל? אמרה לו: הלך הוא ואמו להביא פרות תמרים מן המדבר. אמר לה: תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מדבר המדבר. אמרה לו: אין לחם ואין מים. אמר לה: כשיבא ישמעאל תגידי לו את הדברים האלה, ואמרי לו שגא זמן אחד מארץ כנען לראותה, ואמר שספ הבית אינה טובה. וכשבא ישמעאל הגידה לו אשתו את הדבר הזה, שלחה. ושלחה אמו ולקחה לו אשה מבית אביה ושמה פטומה.

עוד לאסר שלש שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל בנו, ונשבע לשקרה כפעם ראשונה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם, והגיע לשם בחצי היום, ומצא שם אשתו של ישמעאל. אמר לה: היכן הוא ישמעאל? אמרה לו: הלך הוא ואמו לרעות את הגמלים במדבר. אמר לה: תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מדבר המדבר, הוציאה ונתנה לו. עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא על בנו, ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב ממין הברכות. וכשבא ישמעאל הגידה לו אשתו את הדבר הזה, ונדע ישמעאל שעד עכשו רחמי אביו עליו, שנאמר [תהלים קג, יג] כרחם אב על בנים.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

ב יצחק

1 רש"י בראשית פרשת תולדות פרק כה פסוק לב: אמר עשו מה טיבה של עבודה זו? אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות

תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש. אמר אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

רמב"ן בראשית פרק כה: הטעם שבעבורו נאות למכירה מפני שהיה הולך למות בצודו החיות, וקרוב הוא שימות בחיי אביו,

ואין לבכורה שום מעלה רק אחרי האב ומה תועיל לו הבכורה.

אבן עזרא בראשית פרק כה: (לד) ויבז עשו גם זאת הבכורה, בעבור שראה שאין לאביו עושר. ורבים יתמהו כי עזב לו

אברהם ממון רב, וכאילו לא ראו בימיהם עשיר גדול בנעוריו ובא לידי עוני בזקוניו. והעד שהיה יצחק אביו אוהב את עשו

בעבור צורכו. ואילו היה הלחם רב בבית אביו, והוא נכבד בעיניו לא מכר בכורתו בעבור נזיד. ואם היה אביו אוכל בכל יום

מטעמים, מה טעם אמר הביאה לי ציד..

שכל טוב (בובר) בראשית פרשת תולדות פרק כה סימן לב: ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות. כשראה שנפטר הצדיק זקינו,

אמר באותו זמן נגעה הדין, א"כ לא מתן שכר ולא תחית המתים ועכשיו אני עיף וקרוב למות

2 בספר היובלים (י"ט יג-יט): ובשבו עשוי בשנתו השנית ילדה רבקה ליצחק שני בנים את יעקב ואת עשו [ויהי] יעקב

איש תם וישר ועשו גאון איש שונה שער ויעקב יושב אהלים. ויגדלו הנערים וילמד יעקב ספר ועשו לא למד כי איש שונה

הוא וציד וילמד קרב וכל מעשו גאון. ויאהב אברהם את יעקב ויצחק [אהב] את עשו וירא אברהם את מעשה עשו וידע כי

ביעקב יקרא לו שם ונרעו יקרא לרבקה ויצו על אדום יעקב כי ראה כי אהבה את יעקב מעשו מאד. ויאמר אליה בתי שמרי

את בני את יעקב כי הוא יהיה תחמי בארץ לברכה בבני אדם ולכל זרע שם לתהלה. כי ידעתי כי בו יבחר יי לו לעם סגלה

מכל [העמים] אשר על פני האדמה. והנה יצחק בני אהב את עשו מיעקב ואני ראיתיך כי אהבת צדק אהבת את יעקב.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

3 אברבנאל בראשית פרק כה: והנה יצחק אהב את עשו לפי שהיה בנו בכורו והוא לא היה יודע מה שנ' לרבקה ורב יעבוד צעיר ולכן חשב שעשו יהיה יורש כל ברכתיו וירושת הארץ...

הכתב והקבלה בראשית פרק כז: הנה היא ידעה בבירור גמור שברכתו לעשו איננה לפי רצון ה', כמו שנאמר לה מפי הנבואה ורב יעבוד צעיר... איך תניח את יצחק לעבור פי ה' לברך את הגדול ולעשותו ראש על אחיו וברכתו זאת תהיה ברכה מוטעת לפי שלא ידע מאמר הנבואי ורב יעבוד צעיר.

4 רש"י בראשית פרק כד: את ברכת אברהם - שאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, (שם כב יח) והתברכו בזרעך. יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך:

רמב"ם הלכות מלכים פרק י הלכה ז: המילה נצטוה בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר אתה וזרעך אחרך, יצא זרעו של ישמעאל שנאמר 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב 'ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך', מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, והם המחוייבין במילה.

5 בראשית פרק כה ה: וישלח יצחק את יעקב בגילה פגנה ארם אל לבן בן-בתואל הארמי אתי רבקה אם יעקב ועשו: **רש"י:** אם יעקב ועשו - איני יודע מה מלמדנו:

ג יעקב

1 בר"ר צא יב: והי הם מריקים שקיהם וגו', מלמד שחשדן אביהן, ויאמר אליהם יעקב אביהם וגו', כבר יוסף איננו ושמעון איננו, עלי להעמיד שנים עשר שבטים, ויאמר ראובן אל אביו וגו', רבי אומר הרי זה בכור שוטה, בניך לא בני הם...

רמבן שם ט: ותרא לאה - לא ידעתי למה, וצריך לומר שידעו שיהיה ליעקב י"ב בנים, ולא רצתה שיהיה הרוב מרחל, ואולי רצה גם יעקב להרבות בנים לירש את הארץ אחר דור רביעי, ונתנה לו שפחתה שלא ישא נכרית.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

2 בבא בתרא קכג א: ...ראויה היתה בכורה לצאת מרחל, דכתיב 'אלה תולדות יעקב יוסף', אלא שקדמתה לאה ברחמים,

ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה...

כלי יקר, כראשית לז ג: ועשה לו כתונת פסים. נראין הדברים אחר שכבר בלבל ראובן יצועי אביו נטלה ממנו הבכורה,

ועכשיו מסרה ליוסף, ועל שם זה עשה לו כתונת פסים לפי שהעבודה בבכורות והיה הבכור כהן לאל עליון ע"כ עשה לכבוד

ולתפארת כתונת זה דומה לבגדי כהונה שהיה בהם כתונת תשבץ

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת מקץ: את מוצא כל מה שהגיע ליעקב הגיע ליוסף יעקב נולד מהול ויוסף כן שנאמר אלה

תולדות יעקב יוסף, זה נקרא בני בכורי ישראל וזה הבכורה ליוסף, זה גלה לחרן וזה למצרים, זה נתרום בחלום שנאמר

ויחלום והנה סולם (בראשית כח) וזה ופרעה חולם,

3 כתר יונתן בראשית שם: ויהי כאשר שכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן ובלבל את מצעה של בלהה פילגש של אביו

שהיה מסדר כנגד מצעה של לאה אמו ונחשב עליו כאילו שכב עמה וישמע ישראל וירע לו ויאמר **אוי שמא יצא ממני פסול**

כמו שיצא מאברהם ישמעאל ומאבא יצא עשו, משיבה רוח של קודש, וכן אמרה לו, לא תירא שכולם צדיקים ואין בהם

פסול שאחרי שנולד בנימין היו בני יעקב תריסר:

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד סימן טו: וישמע ראובן ויצילהו... רבנן אמרי אמר ראובן הוא מונה אותי עם

אחי ואיני מצילו, **אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנא' ואחר /ואחד/ עשר כוכבים**

משתחיים לי ואיני מצילו.

רמב"ן בראשית פרשת פרק לה כב: ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד, כי אף על פי שהוא תחלת ענין, שבא למנות

השבטים משנולדו כולם, רמז כי ראובן לא נדחה במעשהו:

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

4 תלמוד בבלי סוטה לו א: תנא דבי ר' ישמעאל: אותו היום יום הגם היה, והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם, והיא אמרה להן חולה היא, אמרה: אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה. ותתפשהו בבגדו לאמר וגו' - באותה שעה באתה דיוקנו

של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: **יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך**

מביניהם ותקרא רועה זונות? דכתיב: ורועה זונות יאבד הון.

מיד: ותשב באיתן קשתו, א"ר יוחנן משום ר' מאיר: ששבה קשתו לאיתנו, ויפוזו זרועי ידיו - נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת

זרעו מבין ציפורני ידיו, מידי אביר יעקב - מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד? אלא אביר יעקב, משם רועה אבן ישראל -

משם זכה ונעשה רועה, שנאמר: רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף.

5 שם: תניא: היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו, שנאמר: אלה תולדות יעקב יוסף, אלא

שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו, ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו, וכולן נקראו על שמו, שנאמר: ובני בנימין בלע ובכר

ואשבל וגו', בלע - שנבלע בין האומות, ובכר - בכור לאמו היה...

מהרש"א חידושי אגדות שם: ראוי היה יוסף לצאת כו' שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף גו' דלפי פשוטו כמו אלה

תולדות נח שם חם ויפת ה"ל למיכתב נמי הכא אלה תולדות יעקב ראובן כו' כסדר תולדותו וכ"ה בב"ר לא הוי צריך

למימר כן אלא אלה תולדות יעקב ראובן כו' ולכך דריש ליה הכא אלה תולדות במספר דהיינו י"ב שהיו ליעקב ראובן

לצאת מיוסף ולפי שהוא היה עיקר תולדותיו שכל עצמו של יעקב לא עבד אלא ברחל וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף

וזיו איקוננין היה דומה לאביו כדמפורש הכל בב"ר. ולזה משפחתו ממנו עשרה בנים בהוצאות ש"ז נתנו לאחיו בנימין

שהיה ג"כ בן רחל ... ושיהיו י"ב בנים מבני רחל.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

הצעה להתמודדות עם היחסים המורכבים במשפחת שלושת האבות (שיעור מס' 78)

שם המרצה: הרב דניאל טרופר

6 תלמוד בבלי שבת י ב: ואמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים,

שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו

למצרים.

7 הדר זקנים על התורה בראשית פרק מח י: וישק להם ויחבק להם. לפי שאין שכינה שורה אלא מתוך שמחה:

אלשיך שם: על בראשית פרשת ויחי פרק מח פסוק יבדבק יעקב נפשו עם נפשותם בנשוק פה אל פה וגופו עם גופו בחבוק.

ככתוב אצלנו באורך בביאור שיר השירים כי כל כוונת נישוק וחיבוק הוא לומר: **נפשי כנפשך וגופי כגופך לאחדים!** וכן

בספר הזוהר אומר כי הנישוק הוא לאדבקה רוחא ברוחא:

8 תלמוד בבלי עבודה זרה ד ב, ה א: ר' יוחנן משום ר' ש בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה, ולא ישראל ראוי לאותו

מעשה; לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב: "ולבי חלל בקרבי"; ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב: "מי יתן והיה לבבם

זה להם ליראה אותי כל הימים". אלא למה עשו? לומר לך, **שאם חטא יחיד - אומרים לו: כלך אצל יחיד! ואם חטאו צבור**

- אומרים להו לכ אצל צבור!